

Kyrmezer Pavel
Autorka textu: Marta Balážová

Charakteristika jednou vetou:

Slovenský humanistický dramatik, do dejín slovenskej literatúry sa zapísal tým, že prekročil tradičný rámec latinských poučujúcich humanistických školských hier a svojimi tromi veršovanými komédiami vytvoril vrcholný typ našej renesančnej drámy.

Životopisné údaje:

Pavel Kyrmezer sa narodil v Banskej Štiavnici, presný dátum jeho narodenia nie je známy. Približne v roku 1560 sa usadil na Morave. Spočiatku pôsobil ako pisár, neskoršie bol učiteľom v Uherskom Brode a v Strážnici. Vyštudoval za evanjelického kňaza, vysvätili ho v Krakove a ako farár pôsobil istý čas v Sliezsku. V roku 1576 prijal miesto kazateľa a kňaza v Uherskom Brode, neskoršie sa tam stal dekanom. Po celý život bol prívržencom náboženskej tolerancie a neúnavným bojovníkom za jednotu protestantských cirkví. Usiloval sa o ich spojenie a pre tieto účely vydal nový cirkevný poriadok. Tieto jeho úsilia o zjednotenie kritizovali najmä prívrženci Jednoty bratskej. Polemizoval s nimi v tlači a písal vieroučné knihy. Súčasne sa venoval dramatickej tvorbe. Zomrel v biede 19. marca 1589 v Uherskom Brode. Doopatrovali ho členovia Jednoty bratskej, s ktorými sa po dlhom čase pomeril.

Dielo:

Významné miesto v dejinách literatúry Pavlovi Kyrmezerovi zabezpečili po česky vo veršoch napísané divadelné hry, ktoré boli jeho jedinou literárnou aktivitou. Ich námetmi sú biblické príbehy, spracovanie je však originálne, s kritickým pohľadom na spoločnosť a dramaticky pôsobivé. V hre **Komedia česká o bohatci a Lazarovi** z roku 1566 autor spracoval biblický príbeh o boháčovi, ktorý za nemilosrdné správanie k biednemu Lazarovi príde do pekla. V tejto komédii Kyrmezer na pozadí biblického príbehu rozvíjal biblické myšlienky o súcite s biednymi a o povinnosti pomáhať bližným, lebo bezcitných ľudí stihne zaslužený boží trest. Komediálne osviežujúco pôsobia v hre napríklad ľudové komické postavy čertov Kvasničku a Raraška a ich výstup s Cresovou mŕtvolou. V poradí druhá Kyrmezerova hra z roku 1573 **Komedia nová o vdově** je najlepším dramatickým dielom tohto autora. Spracoval v nej biblický príbeh o chudobnej vdove Ráchel, ktorú chce dať uväzniť pre dlh bohatý kupec Ismaél. Kyrmezer túto hru napísal podľa nemeckého vzoru, podľa drámy Leonharda Culmanna. Začlenil však do nej nové postavy a vystupňoval dramatický konflikt. Hra je napísaná jedenástslabičným veršom, zaujímavá je realisticky vykreslenými charaktermi postáv, dramatickými dialógmi a živým jazykom, ktorý sa opiera o ľudovú hovorovú reč. Používa rozličné zaužívané zvraty, povrávky, príslovia. Tým jeho hra presiahla hranice žánru biblickej hry a priblížila sa hrám realistickým. Hra **Komédia o Tobíášovi** je myšlienkovito i umelecky menej výrazná, je bližšia kazateľskému štýlu, len príležitostne sa v nej objavujú dramatické prvky. Napísaná je osemslabičným veršom. Ide v nej v podstate o prepis epického rozprávania o osudoch apokryfických biblických postáv - starého a mladého Tobíáša. Autor sa ňou priblížil k typickej podobe dramatickej tvorby reformačného obdobia. Túto hru Kyrmezer napísal pri príležitosti sobáša mladého pána Arkleba z Kunovic s Alžbetou zo Šternberka. Svoj zámer autor vyjadril v predhovore k hre slovami: „vpravde se mnohá ponaučení, ano i výborní příkladové nasledování pobožnosti a vystříhání se bezbožnosti obsahují a předkládají“. O Kyrmezerovi je známe, že ako evanjelický kňaz bol zároveň neúnavným bojovníkom za zjednotenie protestantských cirkví. V tejto súvislosti napísal niekoľko cirkevných spisov - cirkevný poriadok pod názvom **Cirkevné zákony**, katechizmus **Malá Biblí**, polemiky zo zástupcami českej Jednoty bratskej **Rokovanie o zjednotení** a vieroučným otázkam sa venoval aj v spise **Vyznanie viery**.

Podrobnejšie o dielach:

V Komédii českej o bohatci a Lazarovi, napísanej v roku 1566 podľa biblického príbehu o Lazarovi je dobro odmenené - biedny Lazar sa dostane do neba a zlo potrestané - lakomý boháč ide do pekla. O originálnej Kyrmezerovej dramatickej tvorbe veľa hovorí najmä piate dejstvo. Po boháča Cresa, ktorý usporiadal pre priateľov hostinu, si príde Smrť. Cresus jej márne ponúka svoje poklady, smrť sa mu vysmeje. Po Cresovom skone radí sluha Parmeno jeho žene Anne, aby sa postarala o majetok, lebo si ho rozdelia príbuzní. Parmeno strhne z mŕtveho šubu a zlatú reťaz a služobný chlapec Syrus prstene. Čerti Kvasnička a Rarašek odvedú Cresovu mŕtvolu do pekla.

Komedie nová o vdově (hra vznikla v Litomyšli v roku 1573) rozvíja starozákonný príbeh o chudobnej vdove, zadĺženej u nemilosrdného veriteľa. Najpôsobivejšími časťami hry sú druhé a tretie dejstvo, najmä keď chudobný súkenník Lámech rozpráva Ráchel o úplatnom richtárovi, ktorý nadŕža boháčom v sporoch s chudobnými. Zadĺžená Ráchel sa obáva, že aj ona bude mať neprijemnosti s Ismaélom. Prichádza Ismaélov sluha Hybrystes, ktorého poslal pán, aby pýtal od Ráchel splatenie dlhu. Ráchel žiada o pozhovenie. Lámech ju utešuje a v monológu rozvíja myšlienky o nespravodlivosti na svete. Sluha Hybrestes sa prihovára za Ráchel u Ismaela, ale ten je neoblomný. Vdove napokon pomôže prorok Elizeus, keď divotvorne rozmnoží jej olej. Ráchel olej predá a za utŕžené peniaze vyplatí Ismaélovi dlžobu. Autor vytvoril touto hrou dramatický útvar, v ktorom hrajú významnú úlohu epizódy, odpozorované z vtedajšieho spoločenského života, z jeho sociálnej rozpornosti aj mravnej problematiky. Jediným dejovo nadprirodzeným motívom v hre je rozmnoženie oleja, ktorým si vdova vďaka prorokovi Elizeovi získa peniaze na zaplatenie dlhu.

Úryvky

Komedia česká o bohatci a Lazarovi - 1. úryvok

Pátý actus

Boháč, jdoucí z procházky, dí:

Ale nevím, co se mi nyní stalo,
neb se již vpravde fresuji nemálo.
Tak se té příšery vždycky strachuji,
až se mne všickni smyslové zbavují.
Ale ký čert já sobě tak počínám,
aneb jakou těžkost na srdci mívám?
Ký čert se tak hrůbě strachuji toho,
co se toho strašidla bojím mnoho?
Zdaliž nejsem mocný, bohatý dosti,
majíc zlata, stříbra, peněz v hojnosti?
Nejsnáz mi po lékaře hned poslati,
kdyby mi se co zlého mělo státi.
A protož již já to z své mysli spustím,
žádných teskností na se nedopustím.
Kde jest má nejmilejší paní Anna,
má rozkoš a milostnice jediná?

Syrus běží pro paní a dí:

Paní, slyšte, pán vás kázal volati.
Nevím, v čem vás ráčí potřebovati.

Manželka dí:

Ted' sem panáčku, račte rozkázati.

Po vaší vůli se má všechno státí.

Boháč dí:

Dnes sem umínil právě vesel býti,
těch zbytečných starostí se zbaviti,
a protož prosím, že mnou nepohrdáš,
se mnou tančiček nebo dva vykonáš.

Manželka dí:

Ó, panáčku jediný a mně milý,
ráda vám dnes všechno učiním k vůli!

Boháč dí k přátelům:

Přátelé milí, též za mnou tancujte,
napořád všickni se mnou se radujte.

(Tuto se k tanci hrá. Boháč tancuje a přátelé jeho za ním.)

(Smrt boháče střelou uhodí, až na zem padá a přátelé utíkají, říkajíce)

Ha, ha, tu není našeho zůstání,
ale strojmež se všickni k utíkání,
aby nás také Smrt nezastřelila,
spolu s tím boháčem neporazila.
Nechcem již s ním víc tak veseli býti.
Hleďmež radši za času odsud jíti.

Boháč, ležíc v útrapách, křičí:

Ach, ach, nestojte, auvech na mé hoře!
Ach, zdá se mi, že jsem upadl do moře!...

Komedia česká o bohatci a Lazarovi - 2. úryvok

Rarašek dí:

Ale pomoz, Kvasničko, bratře milý,
však se nám dobře daří tuto chvíli.
Ba, jistě jsme dnes velmi šťastně vstali
a nikdy jsme se toho nenadáli.
Ba, však se můj sen nám opravdu zjevil
a zhola v nejmenším nic nepochybil.

Kvasnička dí:

Ale bratře Rarašku, co je těžký!
Jáť jsem neřekl, aby byl tak nelehký.
Však jím oba sotva můžem vládnouti,
musíme ho vždy za sebou táhnouti.
Víš co, zapomněli jsme kolečka vzíti,
mohli jsme ho na něm přečistě vízti.
Ale ponese ho na nosidlách,
nes toliko předse napřed a táhla.

(Čerti boháče nesou do pekla)

Komedia nová o vdově - úryvok

Hybrystes:

Má dvoje děti, psa a kočku k tomu.
Jiného sem nemohl více viděti,
bych sobě byl měl oči vyhleděti.

Ismaél:

Na tom' já stěžkem mohu dosti míti,
musí' se jistotně jináč potiti.

Hybrystes:

Řekla hned sama za mnou k vám přijíti
a vás o nějakou milost prositi.

Ismaél:

Ký čert po tom, že chce ke mně přijíti,
když nemá dluhu mého čím platiti!
Můžet' u čerta raději zůstati
a někde o peníze se starati,
neb u mne nedojde žádné milosti -
však sem ji prvé čekal dlouho dosti.
Jdi domů a kaž hned na stuol strojiti,
jídlo dávati, vína natočiti!
Pojedší hned k rychtáři musím jíti.
Však sice u něho víc mám činiti,
přitom na ni též mohu žalovati.

Hybrystes:

Račte se nad chudinkou slítovati.
Však sobě při tom záduši získáte.
Buoh vám to jinde nahradí, shledáte.

Ismaél:

By pak Mojžiš sám za ni se přimlouval,
nemyslím na to, abych ji víc čekal.
Musí' mi konečně dnes zaplatiti,
aneb pyšně do vězení jíti,
aneb své syny ke mně v manství dáti.

Hybrystes:

Ó, pane, račte se pamatovati!
Hleďte Pána Boha nerozhněvati
a vdovy s sirotky neutiskati!
Máte také ženu a dětí mnoho,
aby Pán Buoh na nich nepomstil toho.
Nespolíhejte na statek a zboží,
neb to všecko jest v samé moci boží.
Buoh vám muože všeckno rychle odjíti
a na vás dosti psoty dopustiti.
Mohlo by se i vašim dětím státi,
aby též někdy musili žebrati.
Máte příkladův takových nemálo,
že se i bohatším dětím tak stalo.

Ismaél:

Čert-li mi ted' nahodil kazatele!
Stul kvík houby, aneb věř tomu vcele,

žeť někdy jazyk hanebně ukrátím!
Nebudeš moudrý, až tě čistě zmlátím!

Hybrystes:
Teď, pane, nebohá vdova s dětmi jde.

Ismaél:
Stěžkem ta chůze daremná nebude,
zvláště jestli mi peněz nepřinesla,
by pak se všemi patriarchy přišla.
Ale musím před ní do domu jíti.
Hleď vždy, kterak by ji mohl odpraviti.
Ani ji ke mně pust', nemá-li peněz.
Cožs' prvé ode mne slyšel, jí pověz.
A pakli peníze má, pust' ji ke mně
a tak hned kvitanci vezme ode mne.

(podľa textovej úpravy Mileny Michalcovej-Cesnakovej)

Myšlienky:

„Autori renesančnej drámy čerpali z biblie, ale biblické tematiku, motívy a postavy v rozmanitej miere pretvárali, adaptovali a aktualizovali v duchu meštianskych predstáv o spoločnosti a svete. Neraz sa im podarilo priblížiť sa k svetskej dráme a podať reálny až kritický obraz niektorých neduhov súvekej society. Najvýznamnejší slovenskí dramatici Pavel Kyrmezer a Juraj Tesák - Mošovský pôsobili v Čechách a na Morave.“(Jozef Minárik)

„Kyrmezerovo mravne-náboženské stanovisko sa jednoznačne stotožňuje s pólom chudoby, pretože - zrejme v duchu sociálneho učenia prvotného kresťanstva - odsudzuje nielen boháčovu lakomosť a nemilosrdnosť, ale i bohatstvo samo.“(Milena Cesnaková - Michalcová)

„V hre o boháčovi a Lazarovi, napísanej podľa známeho príbehu z Lukášovho evanjelia sa hlavná idea demonštruje dokonca aj s prakticky predvedenými dôsledkami pre posmrtný život - biedneho Lazara odnesú anjeli do neba, lakomého boháča odvedú dvaja čerti do pekla - čo dodáva hre črtu istej alegorickosti.“ (Stanislav Šmatlák - Dejiny slovenskej literatúry)